

VIZAČE, Božica plodnosti i konjanik. Pula, Arheološki muzej Istre

podignut na dijelu prapov. kultne građevine smještene na juž. rubu nekropole. U Nezakciju je bilo, uz pretpostavljeni hram za štovanje carskoga kulta, i manje svetište božice Eje, a stanovnici su štovali i domaća božanstva (Eia Histria, Trita, Melesokus), orijentalnu božicu Magna Mater i egip. Izidu. *I* od kapitolija širio se prostrani forum četverokutne osnove omeđen na sjev. strani trijemom iza kojega su se nizale razne prodavaonice i radionice, javna kupališta te druge stambene i javne zgrade. *J* i *I* od foruma prostirao se gradski areal smješten stepeničasto niz padinu brežuljka. Područje stambenih četvrti bilo je ispresijecano prolazima koji su omeđivali male trapezoidne inzule. Sve se istražene zgrade sastoje od maloga predvorja omeđena stupovima (atrij), više soba i drugih popratnih prostorija. Ulice su bile popločane kamenom ili usijecane u živu stijenu. Grad je imao tri velike vodospreme te kanalizaciju. — Nekropola paljevinskih grobova prostirala se *Z* od grada, s obje strane ceste koja je vodila prema Puli.

Postupno pretvaranje Nezakcija iz ant. municipija u kasnoant. kaštel započinje već u IV. st., kada se napuštaju i potom ruše mnoge građevine i uređaji javne uporabe (velika vodosprema, terme, villa urbana *J* od termi, vodovodna mreža) te kada se grade jednostavne seljačke kuće na ostacima starijih građevina. Krajem IV. st. dobiva Nezakcij zidine (otkrivene u dužini od 800 m), koje slijede oblik zemljišta. Njihova debljina iznosi 1,6 m, na pojedinim mjestima dosežu visinu od 2 m, a iskopan je i pravokutni toranj. Postoji više gradskih vrata: sjeverna su široka 1,3 m i postavljena koso na smjer zidina, južna su (Porta Polensis) široka gotovo 4 m. — Starokršć. crkvenoj arhitekturi akvilejskoga tipa pripada dvojna bazilika podignuta u V. st. na prostoru između termi i foruma, iznad sloja iz IV. st. Sjev., manja, dvoranska crkva (prva pol. V. st.) imala je pročelja ojačana pilastrima i unutrašnjost urešenu višebojnim mozaičkim podom; u svetištu su se nalazile polukružne svećeničke klupe. U drugoj pol. V. st. crkvi su dodane građevine (u obliku bočnih brodova) koje su bile poprečnim zidovima podijeljene u sedam prostorija. Srednja je prostorija na *S* strani imala zidani bazen za krštenje, a grobnica u jednoj prostoriji svjedoči o postojanju

grobne kapele. Juž. je dvoranska crkva zamišljena kao trobrodna bazilika, ali je tijekom gradnje (druga pol. V. st.) smanjena na širinu sjev. broda koji je pretvoren u hodnik. Gl. se ulaz zbog toga nalazi nešto sjevernije od uzdužne osi, dok je trodijelna klupa za svećenike u svetištu smještena točno u osi. U narteksu, zajedničkom za obje crkve, pod od pravilnih ploča bio je položen povrh zidanih grobova. Sklop bazilike teško je oštećen za slavensko-avarskih upada u Istru (599–611), a nakon toga i profaniran, o čemu svjedoče zazidani prolazi i obična ognjišta, zidana kamenjem, nađena u tri prostorije.

LIT.: P. Sticotti, Relazione preliminare sugli scavi di Nesazio, Atti e memorie SIASP, 1902, 18. — A. Puschi, La necropoli preromana di Nesazio, ibid., 1905, 22. — B. Schiavuzzi, Necropoli romana nel predio degli eredi Batèl presso Nesazio, ibid. — A. Puschi, Nesazio, scavi degli anni 1906, 1907 e 1908, ibid., 1914, 30. — B. Forlati-Tamaro, A proposito di alcune sculture di Nesazio, *Bullettino di paleontologia italiana*, 1925, 48. — A. Degrassi, *Notiziario archeologico* (1932–33), Atti e memorie SIASP, 1934, 45. — Isti, *Notiziario archeologico* (1934), ibid., 1934, 46. — P. Sticotti, Scavi di Nesazio — campagna del 1922, ibid., 1934, 48. — M. Roberti, *Notiziario archeologico* (1937–39), ibid., 1940, 50. — B. Forlati-Tamaro, *Inscriptiones Italiae*, X/1, Roma 1947. — M. Roberti, *Notiziario archeologico* (1940–48), Atti e memorie SIASP, 1949, 53. — B. Marušić, Slavensko-avarski napadaji na Istru u svjetlu arheološke građe, *Peristil*, 1957, 2, str. 63–65. — J. Mladin, Umjetnički spomenici praistorijskog Nezakcija, Pula 1966. — K. Mihovilić, Nezakcij: Novi podaci o željeznodobnoj nekropoli (Nesazio: Nuevi dati sulla necropoli del' età del ferro), Atti dei Civici Musei di storia ed arte di Trieste, 1983, 1. — Nesactium — Vizače (katalog izložbe), Pula 1983. — K. Mihovilić, Histri i Etruščani, Pula 1986. — B. Marušić, Prilog poznavanju kasnoantičkog Nezakcija, SHP, 1987, 16. — R. Matijašić, Breve nota sui templi forensi di Nesazio a Pola, u knjizi: *La città nell'Italia settentrionale in età romana*, Trieste — Roma 1990.

Br. Ma.

VIZITACIJA, uredba u Katoličkoj crkvi po kojoj viši crkv. poglavari osobno ili preko izaslanika imaju obvezu u određenim vremenskim razmacima pohađati sve crkve i osobe sebi podložne radi provjere njihova materijalnoga i moralnoga stanja. Prigodom tih pohoda vode se zapisnici u posebnim knjigama koji sadrže opise crkava i njihove opreme, kao i stanje u kojemu se nalaze, te opise o tome kako se dijele sakramenti i održava crkvena disciplina. Te su knjige važne kao izvor za opću povijest, ali i kao izvor za povijest umjetnosti.